

Prace Filologiczne, Tom okolicznościowy 2024: 273–282

ISSN 0138-0567; e-ISSN 2720-5037

Copyright © by Koji Morita, 2024

Creative Commons: Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-
-Bez utworów zależnych 3.0 PL (CC BY-NC-ND 3.0 PL)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/>

<https://doi.org/10.32798/pf.1571>

KOJI MORITA

Institute of Global Studies

Tokyo University of Foreign Studies, Japonia

e-mail: morita@tufs.ac.jp

WYBRANE ASPEKTY WIELOJĘZYZCZNOŚCI W POWOJENNEJ TWÓRCZOŚCI PROZATORSKIEJ CZESŁAWA MIŁOSZA I JEJ RECEPCJA W JAPONII

SELECTED ASPECTS OF MULTILINGUALISM IN THE POST-WAR PROSE WORKS OF CZESŁAW MIŁOSZ AND ITS RECEPTION IN JAPAN

ABSTRACT: The aim of this article is to reflect on selected aspects of multilingualism in the post-war prose works of Czesław Miłosz and to show the reception of his works in Japan. As it is known, there are his some poems and several books, including *Zdobycie władzy*, *Zniewolony umysł*, *Świat. Poema naiwne* and *The History of Polish Literature* translated into Japanese language. Czesław Miłosz is one of the most translated Polish writers in Japan. The author of this article attempts to present how the Nobel Prize winner's prose works and approach to language are accepted by Japanese translators and researchers of Polish literature, culture, and history.

KEYWORDS: Czesław Miłosz, multilingualism, reception, Japan, 20th-21st century

---

*Ten pożytek z poezji, że nam przypomina
jak trudno jest pozostać tą samą osobą,
bo dom nasz jest otwarty, we drzwiach nie ma klucza
a niewidzialni goście wchodzą i wychodzą.*

(Czesław Miłosz, *Ars poetica?* z tomu *Miasto bez imienia*)

Głównym celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wybranych aspektów wielojęzyczności w powojennej twórczości prozatorskiej Czesława Miłosza oraz analiza recepcji tejże twórczości w Japonii. Należy tu zaznaczyć, że omówiony zostanie wyłącznie dorobek prozatorski Czesława Miłosza.

Na wstępie pozwolę sobie przedstawić w skrócie biografię Czesława Miłosza, który wielokrotnie przekraczał zarówno geograficzne, jak i kulturowe granice Polski.

Poeta urodził się w 1911 roku we dworze szlacheckim, w majątku Szetejnie na Litwie (wówczas teren Imperium Rosyjskiego). Następnie przeniósł się do Wilna, gdzie przebywał od czasów gimnazjum do ukończenia studiów. Po rocznym pobycie w Paryżu przeniósł się do Warszawy, gdzie spędził okres niemieckiej okupacji. Po II wojnie światowej jako dyplomata Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej przebywał w Stanach Zjednoczonych i Francji, w 1951 roku w czasie pobytu w Paryżu wybrał drogę emigracji politycznej. W 1960 roku wyjechał do Stanów Zjednoczonych, gdzie od 1961 do 1978 roku był wykładowcą literatury polskiej na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley. W 1980 roku otrzymał Nagrodę Nobla w dziedzinie literatury. W latach 90. wrócił na stałe do Polski. Zmarł w Krakowie w 2004 roku. W 2011 roku przypadła setna rocznica jego urodzin i w związku z tym obchodzony był – również w Japonii – Rok Miłosza (Franaszek 2011).

Na język japoński przetłumaczono niektóre wiersze tego znakomitego poety, a także cztery jego książki: *Zniewolony umysł*, *Zdobycie władzy*, *Świat. Poema naiwne* i *The History of Polish Literature*. Czesław Miłosz jest jednym z najczęściej tłumaczonych polskich pisarzy w Japonii. Według zgromadzonych przeze mnie informacji lista przekładów wygląda następująco¹:

1. *Toraware no chisei* (tytuł oryginalny: *Zniewolony umysł*), tłum. ASŌ Takayoshi (Tokio: Kokusai Bunka Kyōkai, 1954),
2. *Giru kyōju no kodoku* (tytuł oryginalny: *Zdobycie władzy*), tłum. HOSAKA Kazuko (Tokio: Kagamiura Shobō, 1958),
3. *Toraware no tamashii* (tytuł oryginalny: *Zniewolony umysł*), tłum. KUDŌ Yukio (Tokio: Kyōdo Tsūshin Sha, 1996),

---

¹ Warto zwrócić uwagę na to, że *Zniewolony umysł* był tłumaczony dwukrotnie w 1954 i 1996 roku w zupełnie innym kontekście historycznym i politycznym, przez różnych tłumaczy. Należy tu podkreślić, że pierwszy przekład ukazał się już w 1954 roku, co jest zaskakujące, gdyż wydanie oryginalne (polskie), angielskie i francuskie zostały opublikowane zaledwie rok wcześniej, zatem w 1953 roku. To, czym się różnią oba przekłady, jest przedmiotem szczegółowej analizy zaprezentowanej w osobnym artykule.

4. *Pōrando bungakushi* (tytuł oryginalny: *The History of Polish Literature*), tłum. SEKIGUCHI Tokimasa, NISHI Masahiko, NUMANO Mitsuyoshi, HASEMI Kazuo, MORIYASU Tatsuya (Tokio: Michitani, 2006),
5. *Czesław Miłosz shishū* (*Wiersze Czesława Miłosza*), red. SEKIGUCHI Tokimasa, NUMANO Mitsuyoshi (Tokio: Seibunsha, 2011)²,
6. *Sekai. Poema naiwne* (tytuł oryginalny: *Świat. Poema naiwne*), tłum. TSUKADA Michiko, ISHIHARA Rui (Kanagawa: Minato No Hito, 2015).

Na kontakt poety z wieloma językami wskazuje sam życiorys Miłosza. Wydaje mi się, że otoczenie wielojęzyczne z okresu dzieciństwa na Litwie jest jednym z najważniejszych aspektów życia pisarza związanych z postrzeganiem przez niego języków. Pisał o tym w swoim późnym wierszu *W Szetejniach* z tomu *Na brzegu rzeki* (1994) w następujący sposób: „Ty byłeś mój początek i znów jestem z Tobą, tutaj gdzie nauczyłem się czterech stron świata”³. Z kolei jego powieść *Dolina Issy*⁴ odzwierciedla specyfikę Litwy Kowieńskiej (Karaś 2002; Zielińska 2002), a więc regionu, gdzie Miłosz spędził swe lata dziecięce. *Dolina Issy* jest oczywiście cennym materiałem badawczym, przekazującym interesujące informacje językoznawcze, ale jest również utworem w żywy sposób pokazującym różnorodność, wieloetniczność i transgraniczność języka i kultury (Balašaitienė 2011). Sam Miłosz w *Abecadle* wyjaśnia: „Polski w Szetejniach był językiem zaścianka, ale zaprawiony słowami litewskimi, wieś naokoło była litewska” (Miłosz 2010, s. 245). Nie ma potrzeby dodawać, że utwór zawiera wiele elementów autobiograficznych, a cechą szczególną tej powieści jest przedstawienie ich z podwójnej perspektywy: dziecka i dorosłego autora, przebywającego na emigracji. Podczas lektury stykamy się na różnych poziomach ze specyfiką regionalnego języka polskiego (Morita 2012). Ta specyfika pojawia się nie tylko w dialogach prowadzonych przez bohaterów utworu, ale także w odautorskiej, narracyjnej części utworu. *Dolina Issy* przedstawia także skomplikowaną sytuację językową oraz społeczno-gospodarczą na Litwie w latach 20. XX wieku (Dalecka 2011). Język polski był dla Miłosza także narzędziem do pokazywania czytelnikom historii

² To pierwsza w Japonii antologia wierszy Czesława Miłosza, w której znajduje się także mój japoński przekład kilku jego wierszy: *Rok 1991*, w: *Kroniki*, Kraków 1987; *Trwoga – sen* (1918), w: *Kroniki*, Kraków 1987; *Bernardynka* (1928), w: *Kroniki*, Kraków 1987; *Rodowód*, w: *Kroniki*, Kraków 1987; *Filologija*, w: *Dalsze okolice*, Kraków 1991; *W Szetejniach*, w: *Na brzegu rzeki*, Kraków 1994.

³ Ten wiersz w moim przekładzie na język japoński opublikowano w antologii wierszy Czesława Miłosza w 2011 roku: Sekiguchi, Numano (red.) 2011, s. 183–187.

⁴ Zrealizowany w 1982 roku przez Studio Filmowe Perspektywa film *Dolina Issy* w reżyserii Tadeusza Konwickiego jest adaptacją powieści Czesława Miłosza pod tym samym tytułem.

Europy Wschodniej poprzez odwoływanie się do swojej własnej autobiografii jako człowieka pochodzącego właśnie z tej części kontynentu (Morita 2015).

Satoshi Koyama, japoński historyk Polski, pisze w swoim komentarzu do japońskiego przekładu *Świat. Poema naiwne*:

Życie Czesława Miłosza, podobnie jak historia Europy Wschodniej w XX wieku, było pełne dramatycznych zmian i zwrotów akcji. Gdy Miłosz urodził się w 1911 roku w Szetejniach na dzisiejszej południowo-wschodniej Litwie, ani Litwa, ani Polska nie istniały jako państwa. W 2004 roku, kiedy poeta kończył swoje 93-letnie życie w Krakowie, Polska i Litwa już od kilku miesięcy były członkami Unii Europejskiej. Wielkie wydarzenia historyczne, które miały miejsce w tym czasie – dwie wojny światowe, rewolucja rosyjska i powstanie Związku Radzieckiego, socjalizacja krajów Europy Wschodniej i jej upadek – wywarły ogromny wpływ na życie Miłosza, ale też stanowiły tło dla spekulacji i twórczości literackiej poety. Pozostały one rozmaite śladami w jego twórczości (Miłosz 2015, s. 49; tłum. K.M.).

Wilno było miastem i etnicznie, i językowo różnorodnym. O ziemi wileńskiej okresu międzywojennego Czesław Miłosz w rozmowie z Elżbietą Morawiec w 1981 roku („Polityka” 1981, nr 3, s. 10) wspomina:

W takim Wilnie, kiedy byłem chłopcem, chodziłem do gimnazjum polskiego. Obok były gimnazja z językiem jidysz, hebrajskim, rosyjskim, było jedno gimnazjum białoruskie, litewskie. To nie była rdzenna Polska. (...) Ponieważ języki miały klasowe swoje podłoże, swoje odpowiedniki; wiadomo było, kto mówił po białorusku – to byli chłopcy, młodzież pochodzenia chłopskiego, w 99% o sympatiach do Mińska sowieckiego. Wiadomo było, kto mówił w jidysz – uboga ludność żydowska. Kto mówił po rosyjsku? Bogatsi Żydzi. Kto mówił po litewsku? No, ludzie pochodzący z chłopstwa. Kto mówił po polsku? Ludzie pochodzenia szlacheckiego, tudzież tzw. Ludek wileński. (...) Tam, gdzie się wychowywałem, język polski był językiem szlachty, ziemian i robotników, ludności miejskiej. Chłopcy mówili po litewsku (cyt. za: Miłosz 2006, s. 26–27).

Przede wszystkim otoczenie wielojęzyczne w okresie jego dzieciństwa wpłynęło na „relatywizację” przez niego języków, także języka polskiego (Torii 2006, s. 255). Sam język polski wokół Miłosza nie był jednolity. Miał on do czynienia z różnymi kresowymi wariantami polszczyzny odmiennymi od standardowego języka polskiego (Nitsch 1925; Turska 1982; Kurzowa 1975 i 1993; Grek-Pabisowa i Maryniakowa 1999; Karaś 2002; Zielińska 2002; Morita 2006). W powieści *Dolina Issy* można zaobserwować warianty polszczyzny kresowej odzwierciedlające rozwarstwienie społeczne (Tekielski 1984; Sawaniewska-Mochowa 1985; Morita 2012). Sytuacja językowa z czasów młodości wpłynęła na wrażliwość językową i skłonność poety do tego, aby zachować czystość języka polskiego w swojej twórczości, poprzez używanie jak najmniej wyrazów obcego pochodzenia (Skubalanka 2006).

Oprócz języka polskiego Czesław Miłosz miał żywy kontakt z językiem francuskim, angielskim i rosyjskim, mógłby być więc dwu-, a nawet wielojęzyczny. Jednak najważniejsze miejsce języka twórczości zawsze zajmował język polski. Znajomość języków obcych służyła mu do poszerzenia wiedzy poprzez lektury albo wzbogacania języka polskiego poprzez przekłady. Język angielski służył przede wszystkim celowi dydaktycznemu, tj. przedstawianiu ludziom Zachodu nieznaney im literatury polskiej, nie zaś do tworzenia utworów literackich. Ze względu na potrzeby podręcznika do nauki literatury polskiej na amerykańskim uniwersytecie Czesław Miłosz napisał historię literatury polskiej po angielsku, tj. *The History of Polish Literature*.

Jak sam Miłosz przyznaje, języka rosyjskiego nigdy się nie uczył, ale w dzieciństwie często stykał się z nim w sytuacjach humorystycznych:

Ja nie rosłem w otoczeniu języka wyłącznie polskiego, jak panu mówiłem. W domu mówiło się tylko po polsku, ale wpływy rosyjskie były dość silne, dlatego że mój ojciec i ci, którzy u nas bywali w Wilnie, lubili przechodzić na język rosyjski – co jest znane u Polaków – kiedy chodzi o humor (Miłosz 2003, s. 172).

Jego pierwszy kontakt z językiem francuskim nastąpił podczas nauki w szkole średniej w Wilnie, gdzie miał wybór między francuskim i niemieckim. On sam przyznaje, że niewiele się uczył francuskiego w szkole, natomiast podręcznik do tego języka wywarł na niego wpływ. Znalazł tam bowiem wiersz, który tak bardzo mu się podobał, że zaczął ćwiczyć pisanie wierszy, stawiając go sobie za wzór. Gruntowniej poznał francuski dopiero później w okresie paryskim. Mógł się nawet przekonać, że był jednym z nielicznych literatów swojego pokolenia znających francuski w tym stopniu (Miłosz 2010, s. 135). Witold Gombrowicz w rozmowie na temat filozofii powiedział mu nawet: „Dziwne, kiedy rozmawiamy po francusku, jesteś precyzyjny, kiedy przechodzimy na polski, robisz się mętny” (Miłosz 2010, s. 136). Miłosz nie zdecydował się jednak pisać po francusku swoich utworów i wierszy.

Stosunek poety do znanych mu języków możemy poznać, czytając także jego *Abecadło*. Wśród haseł *Abecadła* znajdują się: (język) „angielski”, „francuski”, „polski” i „rosyjski”. Sam fakt, że języki te zostały umieszczone w słowniku pisarza, sugeruje, iż dla niego samego są one ważne i że traktuje je jako coś, co domaga się dodatkowych, jego własnych definicji i objaśnień. Pod hasłem „polski” możemy znaleźć następujący fragment:

Język jest moją matką, dosłownie i przenośnie. I pewnie moim domem, z którym wędruję po świecie. Co dziwne, bo z wyjątkiem krótkich okresów, nie byłem zanurzony w żywiole polszczyzny. Polski w Szetejniach był językiem zaścianka, ale zaprawionym słowami litewskimi, wieś naokoło była litewska. Później Rosja i moja dwujęzyczność. Wreszcie Wilno, czysto polskie niewątpliwie, jeżeli chodzi o naszą

rodzinę, o inteligencję, o szkołę, choć podglebie ludowe dialektu, „po prostemu”, plus jidysz mas żydowskich i rosyjski żydowskiej inteligencji (Miłosz 2010, s. 245).

Mimo kontaktów z wieloma językami Czesław Miłosz przez całe życie pisał po polsku. Chociaż miał taką możliwość, nie chciał pisać w bardziej „uniwersalnym” języku, takim jak angielski, francuski czy rosyjski. Mitsuyoshi Numano, japoński tłumacz literatury rosyjskiej i polskiej, twierdzi:

W ogóle sam Czesław Miłosz, mając narodowościowo niezwykle skomplikowane pochodzenie, przekraczał granice zarówno językowe, jak i państwowe. Dlatego zawsze odnosił się z dystansem do skrajnego nacjonalizmu polskiego. Jednak zastanawiając się nad jego życiem nacechowanym bogatą różnorodnością i transgranicznością, wydaje się paradoksalnie, że niezależnie od miejsca zamieszkania Miłosz przez całe życie konsekwentnie był polskim poetą, przynajmniej jeśli chodzi o tworzenie w języku polskim. Oprócz języka polskiego dobrze znał język angielski, francuski i rosyjski, jest nawet autorem niemałej twórczości anglojęzycznej, jednak Miłosz nie miał „ambicji” zdobycia światowej sławy pisarstwem w języku angielskim czy francuskim tak jak Vladimir Nabokov lub Milan Kundera (Sekiguchi, Numano 2011, s. 192; tłum. K.M.).

Na temat związku pisarza ze swoim językiem ojczystym Akiko Torii, jedna z japońskich tłumaczek noblisty, w swoim artykule o języku poezji Miłosza twierdzi:

Poczucie związku pisarza ze swoim ojczystym językiem może nie jest czymś specyficznym dla literatury polskiej. Biorąc pod uwagę historię i losy Polski, można jednak przypuszczać, że pisanie po polsku dla Polaka ma inne znaczenie niż pisanie po angielsku czy po francusku dla piszących tymi właśnie językami (Torii 2006, s. 257).

Czesław Miłosz mieszkał w Wilnie, gdzie krzyżują się różnorodne granice etniczne, językowe i kulturowe. W polszczyźnie tego regionu widoczne były wpływy języka litewskiego oraz języków wschodniosłowiańskich (białoruskiego, rosyjskiego). Godny uwagi jest fakt, że Miłosz z jednej strony uznaje je za dziedzictwo kulturowe Wielkiego Księstwa Litewskiego, a z drugiej strony własną polskość odnajduje tylko w relacji z językiem polskim (Górecka 2011). Przypomnieć warto, że poeta zawsze przyjmował postawę krytyczną wobec polskiego nacjonalizmu i często łączył swoją tożsamość z Wielkim Księstwem Litewskim albo z Litwą (Dalecka 2011; Daujotyte, Kvietkauskas 2014):

Ja osobiście uważam się za człowieka Wielkiego Księstwa Litewskiego; chętnie bym się określał tak jak mój profesor Sukiennicki, który uważa siebie za Litwina mówiącego po polsku. Trudno to zrobić dzisiaj, bo te pojęcia właściwie nie istnieją, niemniej zdajemy sobie sprawę, że jeszcze za czasów młodości mojej w Wilnie, także wśród moich profesorów, było wielu patriotów idei federacyjnej (Miłosz 2003, s. 263).

O specyficie niejednorodnej tożsamości narodowej ówczesnych mieszkańców w Wilnie, które niegdyś było stolicą Wielkiego Księstwa Litewskiego, Miłosz mówił:

Lud wileński nie bardzo myślał o tych sprawach. Po prostu – oni byli „tutejsi”; siedzieli tam i określali się swoją przynależnością religijną. Kiedy odbywał się spis powszechny i padało pytanie o „narodowość” – nie rozumieli tego pytania. Odpowiadali albo „katolik”, albo „prawosławny”. To było dla nich określenie narodowości (Miłosz 2003, s. 257).

Przytoczę tu także fragment z wykładu noblowskiego wygłoszonego przez Miłosza w dniu 8 grudnia 1980 roku, po otrzymaniu literackiej Nagrody Nobla:

Dobrze jest urodzić się w małym kraju, gdzie przyroda jest ludzka, na miarę człowieka, gdzie w ciągu stuleci współżyły ze sobą różne języki i różne religie. Mam na myśli Litwę, ziemię mitów i poezji. I chociaż moja rodzina, już od XVI wieku posługiwała się językiem polskim, tak jak wiele rodzin w Finlandii szwedzkim, a w Irlandii angielskim, wskutek czego jestem polskim, nie litewskim, poetą, krajoznawcą i być może duchy Litwy nigdy mnie nie opuściły (Miłosz 1985, s. 351)⁵.

Można śmiało stwierdzić, że sytuacja na Litwie wpłynęła na wrażliwość językową oraz – w późniejszym czasie – świadomość Czesława Miłosza jako wiecznego emigranta. Gdyby zaczął pisać po angielsku, to przestałby być emigrantem. Jednak chciał nim pozostać. Pisanie w języku polskim było w pewnym sensie znakiem tego, że poeta wolał być człowiekiem „z zewnątrz”.

Na początku *Wyprawy w Dwudziestolecie* czuje potrzebę wyjaśnienia miejsca, w którym się znajduje i z którego patrzy na Polskę:

Oczywiście moje stanowisko jest szczególne, być może określone przez fakt, że urodziłem się na Litwie, nie w Polsce, i że jej sprawy oglądałem z Wilna czy też z perspektywy wileńskiej. Znaczy to, że Polska Warszawy, Krakowa i Poznania była dla mnie niejako na zewnątrz moich pierwszych doznań i doświadczeń. Nie zasługuję jednak, bynajmniej, na miano człowieka z „kresów”, i nawet nazwa ta mnie drażni. Nigdy w mojej rodzinie tego słowa, zastosowanego do nas, nie słyszałem. Przeciwnie: byliśmy stąd, tzn. z dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego, a głównymi miastami naszego obszaru dla moich przodków były Wilno i Ryga (Miłosz 1999, s. 9).

Tokimasa Sekiguchi, japoński tłumacz literatury polskiej, jeden z tłumaczy japońskiego przekładu *Historii literatury polskiej*, twierdzi:

---

⁵ Por. *Les Prix Nobel. The Nobel Prizes 1980*, Editor Wilhelm Odelberg, [Nobel Foundation], Stockholm, 1981; Czesław Miłosz – Nobel Lecture (8 grudnia 1980): Odczyt z okazji otrzymania Nagrody Nobla <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1980/milosz/25508-czeslaw-milosz-nobel-lecture-1980/>.

Miłosz od początku swojego życia patrzył na Polskę i Polaków z zewnątrz. Był ekspresjonistą, który nosząc w sobie język polski i będąc nim otulony, przez całe swoje życie nie przestawał się alienować od symboli „Polski” i „narodu polskiego” czy grupy zwanej Polakami (Miłosz 2006, s. 896; tłum. K.M.).

Japońscy tłumacze *Historii literatury polskiej* Czesława Miłosza w posłowniu do japońskiego przekładu podkreślają wartość tej książki następująco:

W każdym razie, my, tłumacze, jesteśmy przekonani, wydając pierwszą i być może jeszcze długo jedyną historię literatury polskiej w języku japońskim, że nie ma lepszego wyboru niż ta książka, znakomite dzieło krytyczne, napisane okiem, które potrafi patrzeć zarówno od wewnątrz, jak i z zewnątrz (Miłosz 2006, s. 902; tłum. K.M.).

Czesław Miłosz, wzbraniając się przed polskością, przyznawał się jednak, że sam w sobie widzi podobną skłonność jak i u innych Polaków. Opór wobec polskości był tak silny, że stał się dla niego motywacją do pisania. Sam poeta w *Prywatnych obowiązkach wobec polskiej literatury* pisze po gombrowiczowsku: „cały mój demonizm ogniskuje się w oporze przeciwko polskiemu zacieśnieniu, w oporze, nie w ucieczce, a tym samym batalia może toczyć się w obrębie tylko jednej, polskiej mowy” (Miłosz 1972, s. 82).

Pisanie w języku polskim miało dla Czesława Miłosza szczególne znaczenie. Dla niego język polski był nie tylko narzędziem do pisania, ale także czymś, co umożliwi mu pozostanie emigrantem i człowiekiem „z zewnątrz”, zachowując tożsamość oraz polskość. Inaczej mówiąc, Czesław Miłosz „ocalił siebie” za granicą poprzez pisanie w tym właśnie języku i pozostał do końca życia polskim poetą.

Bibliografia

- Balašaitienė, D. (2011). Z „małej ojczyzny” – folklor w *Dolinie Issy* Czesława Miłosza. W: T. Dalecka, M. Dawlewicz (red.), *W kręgu idei Miłoszowskich. Studia nad życiem i twórczością Czesława Miłosza* (201–216). Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Dalecka, T. (2011). Ginie, czyli Szetejnie w okresie przemian społeczno-gospodarczych. W: T. Dalecka, M. Dawlewicz (red.), *W kręgu idei Miłoszowskich. Studia nad życiem i twórczością Czesława Miłosza* (155–164). Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Daujotytė, V., Kvietkauskas, M. (2014). *Litewskie konteksty Czesława Miłosza. Monografia* (Tłumaczenie Joanna Tabor). Sejny: Fundacja Pogranicze.
- Franaszek, A. (2011). *Miłosz. Biografia*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Górecka, E. (2011). Wielkie Księstwo Litewskie w oczach Czesława Miłosza (eseje, rozmowy). W: J. Mędelska, Z. Sawaniewska-Mochowa (red.), *Językowe i kulturowe*

- dziedzictwo Wielkiego Księstwa Litewskiego. Księga jubileuszowa na 1000-lecie Litwy* (371–380). Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Grek-Pabisowa, I., Maryniakowa, I. (Eksploracja terenowa i rozpisanie tekstów przy udziale M. Ostrówki i A. Zielińskiej) (1999). *Współczesne gwary polskie na dawnych Kresach północno-wschodnich*. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Karaś, H. (2002). *Gwary polskie na Kowieńszczyźnie*. Warszawa–Puńsk: Wydawnictwo Auśra.
- Kurzowa, Z. (1975). *Elementy kresowe w języku powieści powojennej*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Kurzowa, Z. (1993). *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI–XX w.* Warszawa–Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Miłosz, Cz. (1972). *Prywatne obowiązki*. Paryż: Instytut Literacki.
- Miłosz, Cz. (1985). *Zaczynając od moich ulic*. Paryż: Instytut Literacki.
- Miłosz, Cz. (2003). *Wyprawa w Dwudziestolecie*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Miłosz, Cz. (2006). Nie chcę być zbyt głęboki. Z Czesławem Miłoszem rozmawia Elżbieta Morawiec. W: Cz. Miłosz, *Rozmowy polskie 1979–1998* (26–27). Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Miłosz, Cz. (2006). *Pōrando bungakushi* [tytuł oryginalny: *The History of Polish Literature*] (T. Sekiguchi, M. Nishi, M. Numano, K. Hasemi, T. Moriyasu, tłum.). Tokio: Michitani.
- Miłosz, Cz. (2010). *Abecadło*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Miłosz, Cz. (2015). *Sekai. Poema naiwne* [tytuł oryginalny: *Świat. Poema naiwne*] (M. Tsukada, R. Ishihara, tłum.). Kanagawa: Minato No Hito.
- Morita, K. (2006). *Przemiany socjolingwistyczne w polskich społecznościach na Litwie (region trocki) i Białorusi (region iwieniecki). Studium porównawcze*. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Morita, K. (2012). Specyfika regionalna języka polskiego w utworach Czesława Miłosza – na podstawie powieści „Dolina Issy”. W: T. Sekiguchi, M. Taguchi (red.). *Polska i jej sąsiedzi – Część I: Forum Polska Konferencja 2011* (18–21 w języku japońskim, 38–41 w języku polskim). Okayama: Fukuro Shuppan.
- Morita, K. (2015). Pogranicze wschodnie w wybranych tekstach Czesława Miłosza. W: M. Czabańska-Rosada, E. Golachowska, E. Serafin, K. Taborska, A. Zielińska (red.). *Pogranicze wschodnie i zachodnie* (245–251). Warszawa: Instytut Sławistyki PAN.
- Nitsch, K. (1925). Język polski w Wileńszczyźnie, *Przegląd Współczesny*, XII, 25–32.
- Sawaniewska-Mochowa, Z. (1985). O polszczyźnie „litewskiej” w *Dolinie Issy* Czesława Miłosza, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 23, 65–85.
- Sekiguchi, T., Numano, M. (red.). (2011). *Czesław Miłosz shishū (Wiersze Czesława Miłosza)*. Tokio: Seibunsha.
- Skubalanka, T. (2006). *Język poezji Czesława Miłosza*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

- Tekielski, K. (1984). Regionalizmy kresowe w *Dolinie Issy* Czesława Miłosza. Część I: Cechy gramatyczne, *Język Polski*, LXIV 1–2, 34–40.
- Torii, A. (2005). Poglądy Czesława Miłosza dotyczące języka polskiego, *Slavia Occidentalis Iaponica*, 8, 37–73 (w języku japońskim z polskojęzycznym streszczeniem).
- Torii, A. (2006). Poezja w języku dzieciństwa. Czesława Miłosza historyczny i prywatny związek z językiem polskim, *Ethos*, 1–2 (73–74), 248–258.
- Turska, H. (1982). O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie, *Studia nad polszczyzną kresową*, I, 19–121.
- Zielińska, A. (2002). *Polska mniejszość na Litwie Kowieńskiej. Studium socjolingwistyczne*. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest refleksja nad wybranymi aspektami wielojęzyczności z powojennej twórczości prozatorskiej Czesława Miłosza oraz analiza recepcji jego dzieł w Japonii. Jak wiadomo, niektóre jego wiersze oraz kilka książek m.in. *Zdobycie władzy*, *Zniewolony umysł*, *Świat. Poema naiwne* i *Historia literatury polskiej* przetłumaczono na język japoński. Czesław Miłosz jest jednym z najczęściej tłumaczonych polskich pisarzy w Japonii. Autor artykułu stara się pokazać, jak dzieła prozatorskie i podejście do języka noblisty są przyjmowane przez japońskich tłumaczy oraz badaczy historii, kultury i literatury polskiej.

SŁOWA KLUCZOWE: Czesław Miłosz, wielojęzyczność, recepcja, Japonia, XX–XXI wiek

KOJI MORITA
Institute of Global Studies
Tokyo University of Foreign Studies
3-11-1 Asahi-cho, Fuchu-shi, Tokyo, 183-8534
Japan